

Sygn. akt III AUa 179/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 listopada 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Białecka
Sędziowie:	SSA Zofia Rybicka - Szkibiel (spr.) SSA Jolanta Hawryszko
Protokolant:	St. sekr. sąd. Edyta Rakowska

po rozpoznaniu w dniu 6 listopada 2014 r. w Szczecinie

sprawy B. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o przyznanie emerytury

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 9 stycznia 2014 r. sygn. akt VI U 1312/13

zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie.

SSA Zofia Rybicka - Szkibiel SSA Barbara Białecka SSA Jolanta Hawryszko

Sygn. akt III AUa 179/14

UZASADNIENIE

Decyzją z 10 września 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej jako: ustawa emerytalna) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. z 1983 r., Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej jako: rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.), odmówił ubezpieczonemu przyznania emerytury z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy wskazał, że powodem odmowy jest to, że ubezpieczony na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udowodnił 15 lat stażu pracy

w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Na 1 stycznia 1999 r. organ rentowy przyjął za udowodnione 14 lat, 11 miesięcy i 2 dni stażu pracy w warunkach szczególnych. Nie uwzględniono okresów: od 14 do 27 kwietnia 1970 r., od 6 do 7 sierpnia 1982 r., od 6 do 9 grudnia 1983 r., od 15 do 17 grudnia 1983 r., od 1 do 2 marca 1984 r., od 4 do 7 lipca 1984 r. z tytułu nieobecności nieusprawiedliwionej oraz od 4 do 14 sierpnia 1972 r. i od 1 września 1986 r. do 7 lipca 1987 r. z tytułu przebywania na urlopie bezpłatnym.

Ubezpieczony w odwołaniu od powyższej decyzji podniósł, że pracował w warunkach szczególnych ponad 15 lat, w tym od 8 stycznia do 27 kwietnia 1970 r. w kopalni (...), od 7 grudnia 1971 r. do 30 kwietnia 1976 r. w hucie (...) oraz w (...) od 8 maja 1976 r. do 28 lutego 1987 r. Wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji i przyznanie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o oddalenie odwołania. Podtrzymał dotychczasowe stanowisko.

Wyrokiem z 9 stycznia 2014 r. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od 1 lipca 2013 r.

Sąd I instancji ustalił, że ubezpieczony urodził się (...) Na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodnił okres ubezpieczenia wynoszący łącznie 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Organ rentowy uwzględnił ubezpieczonemu 14 lat, 11 miesięcy i 2 dni pracy wykonywanej w szczególnych warunkach w niżej wymienionych zakładach pracy. W dniu 18 lipca 2013 r. ubezpieczony wystąpił z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury.

W okresie od 8 stycznia 1970 r. do 27 kwietnia 1970 r. ubezpieczony był zatrudniony w Zakładzie Kopalni (...) w D. na stanowisku robotnika niewykwalifikowanego pod ziemią. W okresie od 14 kwietnia 1970 r. do 27 kwietnia 1970 r. odnotowano nieusprawiedliwioną nieobecność ubezpieczonego w pracy (13 dni).

W okresie od 7 grudnia 1971 r. do 30 kwietnia 1976 r. był zatrudniony w Hucie (...) S.A. w R. na stanowisku ładowacza. W okresie od 4 sierpnia 1972 r. do 14 sierpnia 1972 r. korzystał z urlopu bezpłatnego.

W okresie od 11 maja 1976 r. do 28 lutego 1987 r. ubezpieczony pracował w (...) Państwowych S.A.(...) w S. jako robotnik kwalifikowany, młodszy maszynista poj. trak. spalinowego, nastawniczy, dyżurny ruchu. W okresie od 1 września 1986 r. do 28 lutego 1987 r. przebywał na urlopie bezpłatnym, a w dniach 6-7 sierpnia 1982 r., 6-9 grudnia 1983 r., 15-17 grudnia 1983 r., 1-2 marca 1984 r. i 4-7 lipca 1984 r. odnotowano nieusprawiedliwioną nieobecność ubezpieczonego w pracy.

Decyzją z dnia 10 września 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury.

Sąd I instancji zważył, że odwołanie zasługiwało na uwzględnienie. Wskazał, że zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz

2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27.

2. Emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku

o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

W art. 32 ustawy określono zasady ustalania prawa do emerytury dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Zgodnie z tym artykułem, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1.

Warunki wymagane do uzyskania prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymienione są w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. Rodzaje prac w szczególnych warunkach, których wykonywanie może uprawniać do emerytury wcześniejszej, wymienione są w wykazach A i B stanowiących załączniki do rozporządzenia.

Emerytura wcześniejsza przysługuje na zasadach określonych w § 3 i 4 rozporządzenia, jeżeli kobieta udowodni co najmniej 20 lat okresów składkowych i nieskładkowych, a mężczyzna 25 lat tych okresów, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wykonywanej w ramach stosunku pracy, przy czym wymagane jest osiągnięcie wieku emerytalnego wynoszącego 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn. Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia, przy ustalaniu okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze uwzględnia się jedynie te okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Sąd Okręgowy wskazał, że w przedmiotowej sprawie zadanie sądu sprowadzało się do rozstrzygnięcia spornej między stronami kwestii dotyczącej spełnienia przez wnioskodawcę warunku przyznania wcześniejszej emerytury. Pozostałe warunki – 25 letni staż ubezpieczeniowy na dzień wejścia w życie ustawy i nie przynależenie do OFE nie były kwestionowane.

Ubezpieczonemu do spełnienia przesłanki co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach brakowało 28 dni. Organ rentowy nie wziął pod uwagę okresów nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy oraz okresów przebywania ubezpieczonego na urloпах bezpłatnych, we wskazanych powyżej zakładach pracy. W ocenie Sądu I instancji, co do zasadności niezaliczenia okresów przebywania na urloпах bezpłatnych do okresów pracy w szczególnych warunkach nie było wątpliwości; kwestią sporną było natomiast ustalenie podstawy prawnej niezaliczenia przez organ rentowy nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy w łącznym wymiarze 29 dni. Organ rentowy jako podstawę prawną wskazał art. 32 ustawy emerytalnej, w domyśle jej ust. 1a pkt 1. Zgodnie z tym przepisem, przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się: 1) okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. W ocenie Sądu Okręgowego, wskazanego przepisu nie można zastosować w niniejszej sprawie. Nie zawiera on bowiem normy prawnej, która wyłączałaby okresy nieusprawiedliwionej nieobecności z pracy z okresu pracy w szczególnych warunkach. Ustawodawca wskazał okresy, których nie zalicza się do okresu pracy w szczególnych warunkach. Do takich okresów nie zaliczył nieusprawiedliwionej nieobecności w pracy. Był to bowiem okres zatrudnienia uznawany za składkowy. Tym samym, skoro ubezpieczony pracował we wskazanych zakładach przez 15 lat i 1 dzień, Sąd I instancji uznał, że spełnił przesłankę udowodnienia co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Ustalając stan faktyczny w sprawie Sąd Okręgowy oparł się na dokumentach zgromadzonych w aktach organu rentowego, których wiarygodności strony nie kwestionowały.

Organ rentowy wniósł apelację od powyższego wyroku. Zarzucił:

1) naruszenie prawa materialnego - § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. wskutek jego niezastosowania i przyjęcia przez Sąd I instancji, że sporny okres nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy był okresem zatrudnienia uznawanym za składkowy;

2) naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. przez niewskazanie i wyjaśnienie podstawy prawnej zakwalifikowania okresu nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy jako okresu zatrudnienia - okresu składkowego.

W uzasadnieniu apelacji organ rentowy stwierdził, że między stronami w szczególności było sporne, czy organ rentowy zasadnie odmówił ubezpieczonemu zaliczenia do okresu pracy w szczególnych warunkach okresów nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy w zakładach pracy, w których wykonywał on pracę w szczególnych warunkach (w Kopalni (...) w D., gdzie odnotowano 13 dni nieobecności nieusprawiedliwionej ubezpieczonego oraz w (...) Państwowych S.A. (...) w S.; gdzie ubezpieczony nie wykonywał pracy z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności w pracy przez 16 dni).

Apelujący podniósł, że rozporządzenie z 7 lutego 1983 r. stanowi, że okresy pracy w szczególnych warunkach to okresy wykonywania pracy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na danym stanowisku. Wskazał, że definicję okresów pracy w szczególnych warunkach zawiera § 2 ust. 1 cytowanego rozporządzenia, a intencją ustawodawcy było zawężenie zakresu okresów wykonywania pracy w szczególnych warunkach tylko do okresów zatrudnienia, w których praca była faktycznie wykonywana, a nie do sytuacji formalnego pozostawania w zatrudnieniu. W ocenie skarżącego, brak jest zatem możliwości interpretowania pojęcia okresu pracy na podstawie nieobowiązującego już art. 11 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Zdaniem organu rentowego, przy interpretacji normatywnego pojęcia „pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze” należy zastosować wykładnię systemową, a w konsekwencji uznać, że pojęcie to oznacza tylko okresy faktycznego świadczenia pracy. W ocenie apelującego, Sąd I instancji naruszył prawo materialne, tj. § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. wskutek jego niezastosowania i przyjęcia, że sporny okres nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy był okresem zatrudnienia uznawanym za składkowy. Apelujący stwierdził, że Sąd Okręgowy, konstatując, że sporny okres nieusprawiedliwionej nieobecności ubezpieczonego w pracy był okresem zatrudnienia uznawanym za składkowy, nie wskazując przy tym podstawy prawnej takiej kwalifikacji i nie wyjaśniając jej, naruszył tym samym także dyspozycję art. 328 § 2 k.p.c.

W związku z powyższym, organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Ubezpieczony w odpowiedzi na apelację wskazał, że organ rentowy ograniczył się do korzystnego dla siebie wyliczenia i nie odniósł się do pracy w godzinach nadliczbowych, pracy w niedzielę czy w święta. Stwierdził, że w systemie pracy w ruchu ciągłym było to stałą praktyką. Wskazał również, że w spornych okresach był młody i żył w oderwaniu od domu rodzinnego, a zdarzenia losowe powodowały nieusprawiedliwioną nieobecność w pracy.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego okazała się uzasadniona, co doprowadziło do zmiany zaskarżonego wyroku.

Analiza zarzutów apelacyjnych wskazuje, że w niniejszej sprawie podstawową okolicznością sporną nadal pozostawała przesłanka co najmniej 15-letniego stażu pracy w szczególnych warunkach. Przy czym, stan faktyczny w niniejszej sprawie pozostawał bezsporny, a Sąd Okręgowy naruszył przepisy prawa materialnego, dokonując nieprawidłowej oceny prawnej ustalonego stanu faktycznego.

Sąd Apelacyjny wskazuje, że okresy nieobecności nieusprawiedliwionej: od 14 do 27 kwietnia 1970 r., od 6 do 7 sierpnia 1982 r., od 6 do 9 grudnia 1983 r., od 15 do 17 grudnia 1983 r., od 1 do 2 marca 1984 r., od 4 do 7 lipca 1984 r. oraz urlopu bezpłatnego od 4 do 14 sierpnia 1972 r. i od 1 września 1986 r. do 7 lipca 1987 r. zostały zaliczone przez Sąd Okręgowy do stażu pracy w szczególnych warunkach wbrew przepisom prawa materialnego.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że sąd ubezpieczeń społecznych bada prawidłowość decyzji organu rentowego, biorąc pod uwagę stan faktyczny i stan prawny aktualny na dzień wydania zaskarżonej decyzji. Okresy urlopu bezpłatnego oraz nieusprawiedliwionej nieobecności w pracy nie są – zgodnie z przepisami ustawy emerytalnej – okresami składkowymi, ani też okresami nieskładkowymi. Okresy składkowe i nieskładkowe wymienione są w art. 6 i art. 7 powoływanej ustawy i nie wymieniono w nich okresów urlopu bezpłatnego (poza okresami urlopów bezpłatnych udzielonymi w związku z opieką nad dzieckiem – art. 7 pkt 5 oraz w przypadku małżonków pracowników skierowanych do pracy w przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach specjalnych za granicą, w instytutach, ośrodkach informacji i kultury za granicą – art. 7 pkt 8) i okresów nieobecności nieusprawiedliwionej. Nie było zatem podstaw, aby zaliczyć powyższe okresy do stażu ubezpieczeniowego. Pogląd ten jest również ugruntowany

w orzecznictwie. Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 4 października 2005 r., (III AUa 1383/04 (Lex nr 175551) stwierdził, że okres urlopu bezpłatnego jest, zgodnie z Kodeksem pracy - art. 174 § 2, okresem, który stanowi przerwę w realizacji obowiązków i praw pracowniczych u pracodawcy, czyli pracodawca nie ma obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne za pracownika, a co za tym idzie okres ten nie jest ani okresem składkowym, ani okresem nieskładkowym wedle ustawy emerytalnej. Sąd Najwyższy w wyroku z 7 października 1998 r. (II UKN 334/98, OSNP 1999/21/694) wskazał, że okres urlopu bezpłatnego nie jest okresem zatrudnienia w rozumieniu art. 32 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r.

o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) w związku z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw. Sąd Apelacyjny wskazuje, że skoro okres urlopu bezpłatnego nie jest okresem składkowym, ani okresem nieskładkowym, to tym bardziej do okresów tych nie można zaliczyć dni nieusprawiedliwionej nieobecności w pracy.

Podkreślenia wymaga, że do stażu pracy w warunkach szczególnych, zaliczane są jedynie okresy składkowe. Ponadto, muszą to być okresy pracy wykonywanej

w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, zgodnie z art. 184 ustawy emerytalnej w zw. z § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., czyli codziennie przez co najmniej 8 godzin dziennie. Nie ma przy tym znaczenia argumentacja podnoszona przez ubezpieczonego dotycząca pracy w godzinach nadliczbowych, czy w systemie pracy w ruchu ciągłym w niedziele i święta. Praca

w godzinach nadliczbowych nie zwiększa bowiem stażu pracy w warunkach szczególnych, a ma znaczenie jedynie dla wysokości wynagrodzenia.

Należy wskazać, że w zgromadzonej dokumentacji z kopalni węgla (...) oraz z (...) S.A. wymieniono szczegółowo okresy urlopów bezpłatnych i nieusprawiedliwionych nieobecności (por. św. pracy – k. 4, k. 6, zaświadczenie – k. 7, k. 14, k. 15, korekta – k. 21 – pl. II akt ZUS).

W związku z powyższym, brak było podstaw do zaliczenia okresów nieobecności nieusprawiedliwionej: od 14 do 27 kwietnia 1970 r., od 6 do 7 sierpnia 1982 r., od 6 do 9 grudnia 1983 r., od 15 do 17 grudnia 1983 r., od 1 do 2 marca 1984 r., od 4 do 7 lipca 1984 r. oraz urlopu bezpłatnego od 4 do 14 sierpnia 1972 r. i od 1 września 1986 r. do 7 lipca 1987 r. do stażu pracy w warunkach szczególnych.

Należy również dodać, że Sąd I instancji winien był w uzasadnieniu wyroku wskazać podstawę prawną, na mocy której zaliczył okres nieusprawiedliwionej nieobecności do okresów składkowych (art. 328 § 2 k.p.c.). Uchybienie to nie miało jednak zasadniczego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd Odwoławczy podkreśla, że w judykaturze Sądu Najwyższego wskazuje się jednomyślnie, że przewidziane w art. 32 ustawy emerytalnej, prawo do emerytury w niższym niż określony w art. 27 tej ustawy wieku emerytalnym, jest ściśle związane z szybszą utratą zdolności do zarobkowania, z uwagi na szczególne warunki

lub szczególny charakter pracy. Praca taka, świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też wykonująca ją osoba ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni. Prawo to stanowi przywilej i odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 tej ustawy, a zatem regulujące je przepisy należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (por. wyrok SN z 5 maja 2009 r. I UK 4/09, Lex nr 509022). Z tego względu, przepisy normujące zasady przyznawania prawa do emerytury w warunkach szczególnych nie podlegają wykładni rozszerzającej, muszą być interpretowane ściśle. Podzielając takie rozumienie instytucji emerytury z art. 32 powołanej ustawy, należy stwierdzić, że wyłącznie takie czynności pracownicze, które są wykonywane w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, kwalifikują pracę jako wykonywaną w szczególnych warunkach. Znaczące są przy tym są stopień uciążliwości owych czynników oraz wymagania wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia. Należy dodać, że z uwagi na wyjątkowość regulacji, wykonywanie pracy w warunkach szczególnych nie może zostać tylko uprawdopodobnione, ale musi zostać wykazane w sposób niezbity i nie budzący jakichkolwiek wątpliwości. Zaliczenie nieudokumentowanych okresów składkowych do uprawnień lub wzrostu świadczeń emerytalno-rentowych wymaga zawsze dowodów nie budzących wątpliwości, spójnych i precyzyjnych (por. wyrok SN z 9 stycznia 1998 r. II UKN 440/97, OSNP 1998/22/667). Istotne jest, aby na ich podstawie możliwe było pewne ustalenie przesłanki określonej w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. (§ 2 ust. 1), to jest – że praca na tak określonym stanowisku, związanym ze szkodliwymi dla zdrowia czynnikami – była wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy i stale. W niniejszej sprawie brak jest dowodów, które zaświadczałyby, że ubezpieczony przez co najmniej 15 lat pracował w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Brak jednej z przesłanek wymienionych w art. 184 ustawy emerytalnej jest równoznaczny z brakiem uprawnienia do tego emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Barbara Białecka SSA Jolanta Hawryszko